

บรรยายพิเศษ เรื่องความหลากหลายทางชีวภาพ และการใช้ประโยชน์จากสัตว์ประจำถิ่น เพื่อสร้างเศรษฐกิจชุมชน

โดย ดร.กัลยา บุญญาญูวัตร นักวิชาการสัตวบาลชำนาญการพิเศษ สำนักพัฒนาพันธุ์สัตว์ กรมปศุสัตว์

สัตว์พื้นเมือง เราได้ประโยชน์อะไรจากสัตว์พื้นเมือง จุดสำคัญ เรามีสัตว์พื้นเมืองตามสถิติของกรมปศุสัตว์ และมีพื้นที่การเกษตร ๑๔๙ ล้านไร่ สัตว์เหล่านี้สามารถผลิตมูลสัตว์ได้ประมาณ ๒๕ ล้านตันต่อปี ซึ่งเป็นประโยชน์ที่รักษาระบบนิเวศมาก

ความหลากหลายทางชีวภาพทางด้านปศุสัตว์ สิ่งสำคัญที่เราจะพูดถึง ทรัพยากรพันธุกรรมซึ่งบ้านเราสิ่งที่ดีก็คือสัตว์พื้นเมือง ทรัพยากรพันธุกรรมสัตว์จะควบคุมตั้งแต่สัตว์ที่เลี้ยง สัตว์ที่มีศักยภาพที่จะเอามาเลี้ยง พวกสัตว์ป่า เช่นสัตว์ป่าคุ้มครอง เอามาเลี้ยงเพื่อเกิดประโยชน์ทางเศรษฐกิจ และสัตว์ที่มีความสามารถในการปรับตัว จะถูกคุ้มครองทั้งหมดตามกฎหมาย คำนิยามของสัตว์พื้นเมืองคือสัตว์ที่เกิดในราชอาณาจักรไทยทุกตัว ถือว่าเป็นสัตว์พื้นเมืองทั้งหมด

การอนุรักษ์แบ่งเป็น ๒ อย่าง คือ

๑. การอนุรักษ์ในถิ่นอยู่อาศัย (*in situ* conservation)
๒. การอนุรักษ์นอกที่อยู่อาศัย (*ex situ* conservation) แบ่งได้เป็น ๒ อย่าง
  - ๒.๑ ในสภาพที่มีชีวิต เช่น สวนสัตว์
  - ๒.๒ ในห้องปฏิบัติการ เช่น น้ำเชื้อ ตัวอ่อน

เนื่องจากประเทศไทยเป็นเกษตรกรรายย่อย เพราะฉะนั้นเป็นไปไม่ได้ที่เกษตรกรจะเลี้ยงสัตว์เชิงเดี่ยว ปลูกพืชเชิงเดี่ยว เพราะฉะนั้น สภาพทั่วไปของเราจะเป็นแบบทำเป็นฟาร์มผสมผสาน ปลูกพืชเลี้ยงสัตว์ ซึ่งในระบบนิเวศเกษตรพูดไว้ได้ชัดเจน ว่า การเลี้ยงสัตว์มันจะไม่ประสบความสำเร็จเลยถ้าไม่เริ่มต้นจากการปลูกพืช เพราะว่าพืชเป็นอาหารของสัตว์ เราใช้สัตว์แปรโปรตีนจากพืชมาเป็นอาหารให้กับคน ทั้งหมดนี้ในการผลิตของประเทศสิ่งแรกที่เราต้องคำนึงถึง คือ ความมั่นคงของอาหาร เกษตรกรรายย่อย ยังไงก็ต้องเป็นเกษตรผสมผสานถึงจะอยู่ได้ และต้องคำนึงถึงสิ่งแวดล้อมด้วย

รูปแบบที่สำคัญ ในการทำฟาร์มแบบผสมผสาน ปลูกพืชเลี้ยงสัตว์นั้น มันเอื้อซึ่งกันและกัน เราไม่สามารถเลี้ยงสัตว์อย่างเดียวได้ เราก็ไม่สามารถปลูกพืชอย่างเดียวได้

นิเวศเกษตร ปศุสัตว์ให้อะไรกับระบบนิเวศบ้าง

- ความมั่นคงทางอาหาร
- รายได้
- แรงงาน
- กีฬาหลังการเก็บเกี่ยว
- กำจัดวัชพืช
- พลังงานทางเลือก
- ปุ๋ย

จากที่เราจัดการมูลสัตว์ จากประชากรสัตว์ในปัจจุบัน ผลิตมูลได้ ประมาณ ๒๕ ล้านตัน แบ่งออกไปแปลงหญ้าโดยตรง ทำเป็นปุ๋ย ทำไบโอแก๊ส เราคาดหวังการทำพลังงานทางเลือก อยากให้ทำไบโอแก๊สกันมาก ผลปรากฏว่าจากการสำรวจข้อมูลเรื่องของการทำไบโอแก๊สลดลง เนื่องจากไม่เหมาะสมกับนิสัยของคนไทย แต่ก็มีบางที่ทำอยู่ จุดที่ชัดเจน ข้อมูลค่อนข้างชัดเจน คือ ในการเลี้ยงหมู ซึ่งหมูถูกควบคุมโดยมาตรฐานฟาร์ม ทำให้เพิ่มขึ้น

เรื่อย ๆ เพราะว่าเป็นไปตามเงื่อนไขของมาตรฐานฟาร์ม เกษตรกรให้ความสำคัญกับมูลปุ๋ย ปุ๋ยจะแบ่งออกเป็น ปุ๋ยหมัก และปุ๋ยคอก พุฒถึงชนิดของปุ๋ย ปุ๋ยหมัก ให้ดูที่ข้อดี และข้อเสีย

การจัดการปุ๋ยมีอะไรบ้าง เช่น ใช้ปุ๋ยที่ปล่อยลงแปลงหญ้าโดยตรง พวกโคกระบือ ในช่วงกลางวัน ประมาณ ๑๖ % ของทั้งหมด ซึ่งปุ๋ยจะเป็นอาหารของพืชและก็ช่วยในการปรับปรุงโครงสร้างของดินอย่างต่อเนื่อง **ปุ๋ยสด** ใช้ในนาข้าว ในสวนผลไม้ พืชไร่ ปุ๋ยสดไม่เหมาะสมกับดอกไม้ กับผักบางชนิด เพราะว่าทำให้ไนโตรเจนในดิน ลดต่ำ ลงทำให้ใบเหลืองตาย นอกจากนี้ทำให้อุณหภูมิสูง

ปุ๋ยหมัก อุณหภูมิสูง เหมาะสมสำหรับการใช้ที่ควบคุมวัชพืชได้
ชนิดของปุ๋ย

- ปุ๋ยอัดเม็ด
- ปุ๋ยน้ำหมัก การให้อาหารทางใบ คือ การเอาปุ๋ยใส่ในกระสอบ แล้วก็ไปแช่ในบ่อที่มีน้ำ แล้วก็เอาน้ำไปฉีดให้กับต้นข้าวในนา กลายเป็นการให้ปุ๋ยทางใบ

ชนิดของปุ๋ยหมัก มี 2 วิธี

๑. ผสมเกษตรพืช
๒. ผสม พด

ในการทำไบโอแก๊ส GGO พยายามพัฒนาโครงการนี้ขึ้นมา เป็นโครงการที่จะไปประเมินเกษตรกรช่วยลดภาวะก๊าซเรือนกระจกได้เท่าไร แล้วจะให้บริษัทที่มีการปล่อยก๊าซเรือนกระจกเยอะในอุตสาหกรรม จ่ายเงินตรงนี้ให้กับเกษตรกร ซึ่งโครงการแรกได้ดำเนินการ คือ โครงการที่ ๑ โครงการชั่งหัวมัน โครงการที่ ๒ เป็นงานวิจัยของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่กับสถาบันพลังงาน โครงการที่ ๓ จังหวัดพัทลุง การทำไบโอแก๊สสำหรับชุมชน ตัวอย่างการใช้ประโยชน์พื้นเมืองประจำถิ่น

๑. อำเภอเลาขวัญ จังหวัดกาญจนบุรี ทำปุ๋ยหมักจากโคพื้นเมืองเพื่อแก้ไขปัญหาดินเสีย ผลปรากฏว่าโครงการประสบความสำเร็จ เนื่องจาก เป็นความต้องการของเกษตรกร
๒. เลี้ยงโคนมผสมผสานกับการปลูกข้าวอินทรีย์
๓. การเลี้ยงโคเนื้อโคนมผสมผสานกับการทำนา (เมื่อไรที่เกษตรกรใช้ฟางเกษตรกรก็จะไม่ใช่สารเคมีอันนี้

เป็นผลพลอยได้ เพราะช่วยลดก๊าซเรือนกระจกที่เกิดจากการเผาฟาง)

๔. ม้าลำปาง มีการพัฒนากิจกรรมอาชีพบำบัดกับเด็กที่เป็นออทิสติก ม้าไทยตัวเล็กเหมาะในการบำบัด

เด็กออทิสติก และยังช่วยบำบัดสำหรับคนที่มึนงงอ่อนแอ

๕. โครงการเด็กพิเศษ ที่โรงเรียนจะเลี้ยงไก่ไว้ เด็กมาเรียนหนังสือมาทำความรู้จักกับไก่ เกิดการสื่อสาร

ฝึกให้สมองเด็กเกิดการเคลื่อนไหวตลอดเวลา เด็กไม่ได้เก่งขึ้น แต่เด็กสามารถพึ่งพาตัวเองได้

๖. ไก่เนื้อเรศวร โดยใช้หนอนแมลงวันเป็นแหล่งโปรตีน มีการพัฒนาเลี้ยงแมลงวันไว้ในสวน ชื่อเศษอาหาร

มาใส่ไว้ในอ่างเล็ก ๆ และเลี้ยงทำให้เกิดหนอนแมลงวัน จากนั้นตัวหนอนที่ได้ไปลวกน้ำร้อน แล้วให้ไก่กิน

๗. ไก่ฟ้าหลวง เป็นไก่พันธุ์พื้นเมืองในท้องถิ่นที่ชาวไทยภูเขาในเขต อำเภอแม่ฟ้าหลวง อำเภอเมือง อำเภอเวียงแก่น จังหวัดเชียงราย เลี้ยงกันในหมู่บ้านต่าง ๆ ในเขตที่สูง

๘. หมูดำ ดอยแม่สลอง ใช้หยวกกล้วยในการเลี้ยง

๙. ไก่ดำนครไทย ถิ่นกำเนิดและแหล่งที่เลี้ยงมีภูมิประเทศเป็นพื้นที่สูงจึงสามารถส่งเสริมเกษตรกรให้เลี้ยง

บนพื้นที่สูงได้ดี

๑๐. ไก่เบตง ไก่ศรีวิชัย มีการสร้างเครือข่ายของเกษตรกร โดยแบ่งออกเป็นกลุ่ม ๆ กลุ่มฟักไข่ กลุ่มผลิตออกไข่ กลุ่มขายไข่ กลุ่มชำแหละ กลุ่มแปรรูป

๑๑. ไก่คออ่อน พัทลุง กำลังเสนอเป็นมรดกวัฒนธรรม เป็นความต้องการของร้านข้าวมันไก่ เนื่องจากมีเนื้อแน่น

๑๒. ควายน้ำทะเลน้อย ได้เสนอขอขึ้นทะเบียนมรดก ควายน้ำทะเลน้อยเป็นสัตว์ที่สร้างอาชีพเครือข่ายมากมาย

๑๓. ควายน้ำหว่า รักษาสิ่งแวดล้อม

๑๔. วัวชน สร้างอาชีพให้กับชุมชน

๑๕. โคขาวลำพูน ได้รับการคัดเลือกเพื่อใช้ในพระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ เป็นพระโคแรกนา

๑๖. แกะชนปัตตานี มีเครือข่ายผลิตข้าวโพดหมักขาย เครือข่ายชนแกะ ชำแหละ มีการควบคุมระบบการตลาด

๑๗. ไก่ลั่ว ภูฟ้า ไก่ลั่ว เป็นสัตว์กลุ่มแรกที่ได้ขึ้นทะเบียนเป็นสัตว์ประจำถิ่น

๑๘. หมูซี่พราศิรัฐ เอาซี่หมูที่ได้ไปใช้ในสวนปาล์ม

สรุป การเลี้ยงสัตว์พื้นเมือง ส่วนใหญ่แล้วอยู่ในมือของเกษตรกรรายย่อย เกษตรกรรายย่อยต้องเลี้ยงแบบผสมผสานเลี้ยงอย่างใดอย่างหนึ่งไม่ได้ ในการเลี้ยงสัตว์ก็ควรปลูกพืช ต้องไปควบคู่กัน เกษตรทฤษฎีใหม่นี้จะสามารถทำให้สัตว์พื้นเมืองอยู่ได้